

УДК 739.2

ПРИРОДНІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ IREN FOX STEAMPUNK

Триколенко С.Т.

Навчально-науковий інститут аеропортів
Національного авіаційного університетуDOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-89>

В статті розглядаються вироби української майстрині Ірини Проскуріної, відомої під псевдонімом IREN FOX, яка створює авторські прикраси в стилі стімпанк. Звернення до природних форм, сформованих з годинникових механізмів, демонструє актуальний синтез людського й органічного світу. Природні образи в її виробах постають в контексті механічного оточення, яке існує і у вигляді пасивного тла для центральних фігур, і у якості повноцінного доповнення силуетів. На сьогоднішній день творчість Ірини представляє цікаве і непересічне спрямування сучасного ювелірного мистецтва – стімпанк, що є, по суті, похідним від годинників-скелетонів. Використання новітніх матеріалів дає можливість втілювати оригінальні ідеї, формувати складні конструкції. Серед мистецтвознавців точаться дискусії про те, чи варто розглядати прикраси, виготовлені не з коштовних матеріалів та не за традиційними техніками на одному рівні з класичним ювелірним мистецтвом, проте високий художній рівень виконання демонструє їхнє гідне місце в скарбниці світового декоративного мистецтва.

Ключові слова: ювелірне мистецтво, акрил, смола, метал, стімпанк.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день актуалізується питання дослідження та комплексного аналізу нових технік ювелірного мистецтва; прийомів і стилістик, які використовуються майстрами для створення прикрас. Розглядаючи новітні тенденції в сучасному декоративно-ужитковому мистецтві, неможливо оминути увагою роботи молодих ювелірів. Величезний арсенал матеріалів, інструментів та техник надає практично необмежені можливості для творчих пошуків, тому їхні вироби вражають своєю оригінальністю й здатні епатувати найвибагливішого естета [3, с. 42]. Хочеться розглянути вироби української майстрині Ірини Проскуріної, відомої під псевдонімом IREN FOX, яка створює авторські прикраси в стилі стімпанк, застосовуючи авторські елементи, фабричні фігурки і заготовки, та елементи годинникових механізмів, закріплюючи їх в єдину композицію за допомогою акрилової смоли. Ця сучасна техніка, по суті, еновітньою інтерпретацією давнього мистецтва емалі, яке налічує не одне тисячоліття. Акрилові матеріали на початку XXI ст. набули надзвичайного поширення, що є цілком закономірним завдяки простоті в роботі та порівняно невисокій вартості. При цьому естетичний вигляд готових прикрас буває настільки витонченим і тендітним, що їм віддають перевагу на тлі виробів зі справжньою скляною пастою [4, с. 405-406].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сучасних тенденцій в українському ювелірному мистецтві, використанні новітніх матеріалів та художніх мов знаходять виявлення в поодиноких працях українських дослідників, критичних відгуках й оглядових статтях. Зокрема, становлення вітчизняних ювелірних шкіл на базі державних учбових закладів та авторських майстерень протягом другої половини XX століття розглядають Л. Пасічник, З. Чегусова та О. Рогощенко. Безпосередньо сучасним митцям присвячені статті О. Росинської, О. Триколенко, С. Триколенко.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Окрім оновлення матеріально-технічної бази, наприкінці XX – на початку

XXI ст. виникають нові тенденції, ґрунтовані на філософсько-естетичних концепціях певних субкультур. Вони створили певні умови для подачі природних образів, таких як тварини і рослини. Отже, оглядаючи становлення новітніх стилістик, популярних в Україні та за кордоном, необхідно звернути увагу в першу чергу на філософсько-естетичні концепції, на основі яких виникли й розвиваються сучасні художні спрямування. Як відомо, зовнішній вигляд людини ілюструє її стан душі – мінливий або постійний, натхненний чи сонливий, сповнений радощів або скорботи. Пошук свого стилю, який би ідеально ілюстрував внутрішній світ, значно полегшила робота письменників-фантастів кінця XX – початку XXI століття. Саме в цей період виникають численні субкультури, які ґрунтуються саме на створених їхньою уявою світах, які часто описані до найменших дрібниць, таких як вбрання, прикраси, аксесуари, зброя. Саме на початку нинішнього століття в світі набуває популярності стімпанк – потужна субкультура, зовнішніми атрибутами якої стали елементи техніки вікторіанської доби, такі як: часові механізми, захисні окуляри, прототипи робототехніки, захисні обладунки працівників індустрії, та ін. Світи формуються довкола уявних суспільних устоїв, залежних від досягнень індустрії. Мандруючи шляхом, прокладеним знаменитими творцями XIX століття, такими як Герберт Уеллс, Жуль Верн, Альбер Робіда, сучасні майстри жанру подали своїм шанувальникам потужні моделі альтернативної реальності, докладно описуючи зовнішній вигляд й побут своїх персонажів. Змодельовані в уяві письменників фентезі, альтернативної історії, наукової фантастики події та герої знайшли відображення у моді, ставши невичерпним джерелом натхнення для модельєрів, дизайнерів аксесуарів і прикрас. Стімпанк знайшов своє вираження і в предметах інтер'єру – дизайнери використовують елементи індустріального побуту, масштабні промислові механізми для своїх виробів. Для України проявлення стімпанку не таке характерне, як для країн Заходу, проте він

має своїх поціновувачів на вітчизняних теренах, і низка творчих майстерень обрала його своїм основним напрямом.

Мета статті. Метою даної статті є огляд творчості IREN FOX, аналіз особливостей художнього трактування тваринних та рослинних образів, принципів застосування новітніх матеріалів та виявлення естетики стімпанку й філософських концепцій міфології та фантастики у ювелірних виробках.

Виклад основного матеріалу. Зростаючи в невеликому індустріальному містечку на Луганщині, Ірен з дитинства захоплювалася шиттям й моделюванням. Як твердив Зігмунд Фрейд, саме дитячі мрії та бажання правлять людськими вчинками в зрілому віці, і ми можемо побачити, як дитячі мрії Ірен перетворилися на унікальний авторський стиль, зробивши її майстерню пізнаваною. Проте вона не відразу захопилася створенням прикрас: спочатку було вальняний сумок, виготовлення брошок з фетру, створення декупажних пляшок вина, ліплення з полімерної глини... Ірен дала вихід також своїм організаційним здібностям – організовуючи виставки, вона набувала досвіду безпосередньої реалізації своїх виробів. Саме завдяки участі у виставках вона познайомилася з художником та дизайнером одягу Наталею Волковою, яка і відкрила для неї поняття «стімпанк». Цей новий для Ірини напрямок включав у себе всі її улюблені елементи – костюми, зброю, декорації, і, звичайно ж, прикраси. Тоді, в 2010 році в місті Северодонецьк сформувалася нова творча особистість, яка присвятила себе створенню прикрас й аксесуарів у стилі стімпанк. У 2014 році вона переїхала до Києва, де невдовзі змогла створити власну майстерню та організувати постійно діючий стенд у магазині авторських виробів Podval art store.

Першими матеріалами стали елементи годинникових механізмів, які Ірина заливала епоксидною смолою. Часто рідкісний елемент старовинного годинника ставав основою для виробу, зумовлюючи таким чином його унікальність. Через це деякі її прикраси неповторні, існують лише в єдиному екземплярі. Майстриня обожає відвідувати барахолки, на яких можна знайти цікаві старовинні предмети, або ж матеріали для майбутніх виробів. Часто вона відвідує блошині ринки за кордоном, спеціально вибудовуючи свій маршрут відносно ярмарків та фестивалів. Натхнення Ірина черпає з музики та фільмів, процес створення прикрас відбувається виключно під супровід улюблених плей листів. Також потужним джерелом натхнення вона називає українську майстерню масок та аксесуарів Bob Basset, виробами яких захоплювалася ще до знайомства з культурою стімпанку [1].

Розглядаючи її роботи докладно, можна відзначити багатогранність творчості Iren Fox – найрізноманітніші за формою кулони, браслети, маски, окуляри, капелюшки... Серед матеріалів переважають спеціально підібрані елементи часових механізмів, фабричні намистини і деталі, проте часто майстриня використовує пір'я та шкіру.

Варто зазначити, що годинники з відкритим або частково відкритим начинням, які отримали назву «скелетони», мають досить давню історію: ще в XVI–XVII століттях майстри-годинника-

рі почали шукати способи продемонструвати всю складність й ювелірну точність своєї роботи. «Точкою відліку» скелетонів вважаються 1540-ві роки, коли протестантський реформаційний рух охопив центральну Європу. Тоді ж була прийнята низка законів, що обмежували носіння коштовностей. Годинники завдяки своїй функціональності не потрапили під заборону, тому стали основним заробітком механіків та ювелірів, які, об'єднавши зусилля, стали створювати унікальні шедеври. У виконанні майстрів Loft Prime годинники нагадують потужні індустріальні конструкції – підбір матеріалів забезпечує надійність та міцність, а також незвичайне естетичне сприйняття виробу [2, с. 177].

Окремої уваги заслуговують природні форми, які часто знаходять своє втілення у роботах Ірини. Зокрема, вона полюбає комбінувати силуети тварин з елементами часових механізмів, іноді формуючи тварин безпосередньо з механізмів. Часто вона створює прикраси з зображенням комах, поєднуючи дрібні деталі, які за формою нагадують частини комашиних тіл. Іноді вона еклектично переплітає образи різних звірів, створюючи альтернативних міфологічних істот.

Розпочнемо докладний огляд її виробів з серії кулонів із зображенням сови. Ірина полюбає фігурки сови, часто створює з ними прикраси. Перший запропонований до розгляду кулон «Сова на гілці» має круглу форму, і являє собою повноцінну художню композицію: центральна фігура сови доповнюється дрібними шестернями, а пелюсткоподібний декор оправы сприймається як повноцінний елемент виробу. Смола повністю покриває вставки, утворюючи гладку рівну поверхню лінзи, подібну до справжнього скла. Аналогічно виконані й кулони овальної форми, доповнені знизу підвісками у вигляді краплеподібних скляних намистин. Натомість кілька кулонів у вигляді сови повністю повторюють пташиний силует без використання основи зовнішньої, завдяки чому сприймаються як цілісний органічний образ. Проте внутрішня частина має кібернетичну будову: живіт сови виступає своєрідною основою для годинникового циферблату, а очі оформлені у вигляді шестерні та реалістичного, яскравого скляного ока. Таким чином посилюється відчуття перетворення живої істоти на фантастичного кіборга – створіння із механічними органами.

Кулон «Бджола» зіставлений з фабричної форми бджоли та дрібних елементів годинникового механізму, таким чином комаха нагадує симбіотичне поєднання природної форми з механікою. Подібні створіння часто фігурують у фантастичних історіях: доповнення людських, тваринних та навіть комашиних тіл різноманітними імплантатами й накладними механізмами стали своєрідним баченням письменниками і кінематографістами живих істот майбутнього.

Аналогічний принцип еклектичного синтезу бачимо і в кулоні «Крилатий кролик», зіставлений з фабричних деталей і дрібних шестерень. Смола заливає лише серцеподібну основу, залишаючи відкритою верхню частину фігури та крильця. Казковий образ крилатого кролика або зайця зустрічається в міфологіях різних народів світу. Зокрема, вольпентингер (засць з крилами та рогами) зустрічається в германських сказаннях, де фігу-

рує як доброзичлива, так і агресивна істота. Ірина подала це створіння радше як доброзичливу хи-меру, сформовану сучасним техногенним світом. Текстовим підґрунтям створення ще одного кулона із зображенням кролика стала знаменита «Аліса в країні чудес» Л. Керрола – в серцеподібній основі розміщено цілу композицію, де центральну фігуру оточують дрібні шестерні а грунт під ногами вимощений золотим гліттером. Плоска фігурка повністю вкрита шаром акрилової смоли, гладка й блискуча поверхня якої посилює враження глибини та фантазмагорії.

Фантастична позаземна істота, введена до світового фольклору ХХ ст. знаменитим письменником Г. Лавкрафтом – Ктулху, знайшла втілення в кулоні «Пх'нглуи мглв'нафх Ктулху Р'льех вгах'нагл фхтагн». У серцеподібній оправі розмістився крупніший за неї восьминіг, щупальці якого охоплюють годинникові шестерні. В якості додаткового декору використано сині стрази та синій гліттер – завдяки цьому персонаж кулона немов завис у космічному просторі, огортаючи своїми щупальцями зорі та планети. Смола утримує лише основу фігури, її верхня частина та щупальця вириваються назовні. Таким чином легендарне божество древніх аравійців ніби вивирається за межі свого вмістилища, проникаючи в людську реальність, так само, як він вдирався у життя героїв оповідань Г. Лавкрафта.

Окрім тваринних форм, Ірина звертається також і до рослинних. Зокрема, кулон «Дерево» являє собою повноцінну, змістовно насичену композицію, розміщену в серцеподібній основі. Він втілює образ Світового Дерева, що зустрічається у скандинавській міфології. Можна провести також аналогію зі слов'янським Деревом Роду: від коренів дерева вглиб проростає його тінь-відображення, немов історія роду, а крона

служить своєрідним «гніздовищем» для безлічі живих істот. Цікавою авторською інтерпретацією є втілення образу гнізда у вигляді порівняно крупної шестерні – адже, по суті, пташині гнізда є своєрідним елементом втручання в природний вигляд дерева. Дві дрібніші шестерні з двох боків від дерева втілюють образи небесних світил – Сонця та Місяця, їхнє сяйво додатково підкреслене золотим гліттером.

Оглянувши природні форми у виробках Ірини, можна відзначити оригінальність потрактування сюжетів та образів: реалістична подача переплітається з елементами фантазмагорії; звичні силуети доповнені деталями годинникових механізмів, завдяки чому сприймаються кібернетично.

Висновки і пропозиції. Звернення до складної, філософсько-насиченої культури стімпанку залишається нехарактерним для вітчизняних майстрів, проте серед представників неформальних субкультур все частіше зустрічаються окремі елементи цього стилю – годинникові механізми, ключі, деталі старовинної техніки. Авторське трактування рослинних й тваринних форм із залученням шестерень демонструє еkleктичний синтез органічних та механічних об'єктів. Саме Ірен Фок на сьогоднішній день є одним з найбільш цікавих та затребуваних дизайнерів прикрас, які виводять некоштовну ювелірну справу на якісно новий рівень. Її плани на майбутнє досить амбітні: брати участь в наймасштабніших світових ярмарках й фестивалях авторського мистецтва.

Огляд новітніх тенденцій, спрямувань та стилістик в ювелірному мистецтві становить цікаву та актуальну тему для мистецтвознавчих досліджень. Зокрема, вироби прихильників сучасних субкультур ще не стали темою для ґрунтовних теоретичних праць, що робить їх важливими для аналітичного й описового мистецтвознавства.

Список літератури:

1. Триколенко С. Iren Fox – ювелірний стімпанк [Електронний ресурс] / Софія Триколенко // Украинский готический портал. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/30862>.
2. Триколенко С.Т. СТИЛЬ СТИМПА НК В ОФОРМЛЕННІ ІНТЕР'ЄРІВ / Софія Тарасівна Триколенко // Проблеми розвитку міського середовища / Софія Тарасівна Триколенко. – Київ: Компрінт, 2017. – (Науково-технічний збірник). – С. 172-179.
3. Триколенко С.Т. Використання каміння в кольчужних прикрасах / С. Триколенко // Сучасні технології та особливості видобутку, обробки і використання природного каміння: міжнародна науково-практична конференція, 26 листопада 2015 р.: тези доп. – Київ, 2015 – С. 42-44.
4. Триколенко С.Т. Новітнє ювелірне мистецтво: вітражні казки Катерини Титової / Софія Тарасівна Триколенко // Художні практики початку ХХІ століття: новації, тенденції, перспективи / Софія Тарасівна Триколенко. – Київ: Київський державний інститут декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. Михайла Бойчука, 2017. – (Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24 листопада 2017 р., Київ). – С. 405-408.

Триколенко С.Т.

Учебно-научный институт аэропортов
Национального авиационного университета

ПРИРОДНЫЕ МОТИВЫ В ТВОРЧЕСТВЕ IREN FOX STEAMPUNK

Аннотация

В статье рассматриваются изделия украинской художницы Ирины Проскуриной, известной под псевдонимом IREN FOX, которая создает авторские украшения в стиле стимпанк. Обращение к природным формам, сформированным из часовых механизмов, демонстрирует актуальный синтез человеческого и органического мира. Природные образы в ее изделиях возникают в контексте механического окружения, которое существует и в виде пассивного фона для центральных фигур, и в качестве полноценного дополнения силуэтов. На сегодняшний день творчество Ирины представляет интересное и незаурядное направление современного ювелирного искусства – стимпанк, что является, по сути, производным от часов-скелетонов. Использование новейших материалов позволяет воплощать оригинальные идеи, формировать сложные конструкции. Среди искусствоведов ведутся дискуссии о том, стоит ли рассматривать украшения, изготовленные не из ценных материалов и не по традиционным техникам на одном уровне с классическим ювелирным искусством, однако высокий художественный уровень выполнения демонстрирует их достойное место в сокровищнице мирового декоративного искусства.

Ключевые слова: ювелирное искусство, акрил, смола, металл, стимпанк.

Trikolenko S.T.

Educational and Scientific Institute of Airports
National Aviation University

NATURAL MOTIVES IN THE CREATIVITY OF IREN FOX STEAMPUNK

Summary

The article deals with the products of Ukrainian artist Irina Proskurina, known under the pseudonym IREN FOX, which creates author's decorations in the steampunk style. The appeal to the natural forms, formed from watch movements, demonstrates the actual synthesis of the human and organic world. Natural images in her products arise in the context of a mechanical environment, which exists in the form of a passive background for the central figures, and as a full complement of silhouettes. To date, the work of Irina is an interesting and uncommon line of modern jewelry art - steampunk, which is, in fact, derived from watch-skeletons. Using the latest materials allows you to embody the original ideas, to form complex designs. Among the art critics, discussions are underway about whether it is worth considering jewelry made not from valuable materials or traditional techniques at the same level as classical jewelry, but a high artistic level of performance demonstrates their worthy place in the treasury of the world of decorative art.

Keywords: jewelry art, acrylic, resin, metal, steampunk.